

Abror ASHUROV,

University of business and science universiteti katta o'qituvchisi

E-mail: abrordavrontemur@gmail.com

Din ishlari qo'mita raisi o'rinbosari, falsafa fanlari doktori, professor M.Qaxxorova taqrizi ostida

SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE BALANCE OF ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL INTERESTS

Annotation

This article analyzes the balance between economic and environmental interests from a socio-philosophical perspective. The article presents the concepts of economic and environmental interests, their historical development, modern approaches, and successful examples. The importance of combining economic and environmental interests through concepts such as sustainable development and closed-loop economy is emphasized. The short-term economic benefits and lack of political will are also considered as obstacles to achieving balance. The need to develop education and technological innovations is highlighted as future prospects. The article proposes a comprehensive approach aimed at protecting the environment while preserving economic well-being.

Key words: Economic interests, environmental interests, sustainable development, closed-loop economy, environmental design, industrial revolution, environmental movements, education and awareness, technological innovations.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ БАЛАНСА ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ

Аннотация

В данной статье анализируется баланс между экономическими и экологическими интересами с социально-философской точки зрения. В статье представлены понятия экономических и экологических интересов, их историческое развитие, современные подходы и успешные примеры. Подчеркивается важность объединения экономических и экологических интересов через такие концепции, как устойчивое развитие и экономика замкнутого цикла. Также рассматриваются препятствия для достижения равновесия, такие как краткосрочные экономические выгоды и отсутствие политической воли. В качестве перспектив будущего отмечается необходимость развития образования и технологических инноваций. Статья предлагает комплексный подход, направленный на защиту окружающей среды наряду с сохранением экономического благосостояния.

Ключевые слова: Экономические интересы, экологические интересы, устойчивое развитие, экономика замкнутого цикла, экологический дизайн, промышленная революция, экологические движения, образование и информированность, технологические инновации.

IQTISODIY VA EKOLOGIK MANFAATLAR MUVOZANATINI IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL QILISH

Annatsatsiya

Ushbu maqola iqtisodiy va ekologik manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Maqolada iqtisodiy va ekologik manfaatlar tushunchalari ta'riflanadi, ularning tarixiy rivojiga e'tibor qaratiladi. Zamonaviy yondashuvlar o'rganiladi, mavzuga oid tahlillar qilinadi, u asosida xulosaga kelinadi va tegishli tavsiyalar beriladi. Barqaror rivojlanish va yopiq sikl iqtisodi kabi konseptlar orqali iqtisodiy va ekologik manfaatlarni birlashtirishning ahamiyati bugungi kun nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Shuningdek, qisqa muddatli iqtisodiy foydalar va siyosiy iroda yetishmasligi kabi muvozanatga erishishda to'siqlar ko'rib chiqiladi. Kelajak perspektivalari sifatida ta'lim va texnologik innovatsiyalarni rivojlantirish zarurligi qayd etiladi. Maqola iqtisodiy farovonlikni saqlash bilan birga atrof-muhitni himoya qilishga qaratilgan kompleks yondashuv zaruriyatini taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy manfaatlar, ekologik manfaatlar, barqaror rivojlanish, yopiq sikl iqtisodi, ekologik dizayn, sanoat inqilobi, ekologik harakatlar, ta'lim va xabardorlik, texnologik innovatsiyalar, muvozanatga erishish to'siqlari.

Kirish. Globallashuv va texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida iqtisodiy va ekologik manfaatlar o'rtasidagi muvozanat masalasi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Zamonaviy jamiyat bu ikki jihatni uyg'unlashtirish zaruriyatiga duch kelmoqda, bu esa chuqur ijtimoiy-falsafiy tahlilni taqozo etadi. Ushbu maqola iqtisodiy va ekologik manfaatlarning o'zaro ta'sirini o'rganishga, shuningdek, ularni muvozanatli rivojlantirishning mumkin bo'lgan yo'llarini aniqlashga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Iqtisodiy va ekologik manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni tahlil qilishda bir qator muhim adabiyotlar va tadqiqotlar mavjud. Ushbu adabiyotlar iqtisodiy rivojlanish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy adolat kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Quyida ushbu mavzu bo'yicha asosiy adabiyotlar va ularning tahlili keltirilgan. "Our Common Future" "Bizning umumiy kelajagimiz" (Brundtland Report, 1987). Ushbu hisobot barqaror rivojlanish tushunchasini tadqiqot ishlariga kiritdi va unda iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy jihatlarni birlashtirish zarurligi ta'kidlandi. U iqtisodiy manfaatlar va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun global hamkorlikning ahamiyatini ko'rsatib berdi. "The Limits to Growth" - "O'sish chegaralari" (Meadows et al., 1972). Ushbu hisobotda resurslarning cheklanganligi va ularning iqtisodiy

o'sishga ta'siri tahlil qilingan. Mualliflar - Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Yorgen Randers va Uilyam V. Behrens III iqtisodiy o'sishni davom ettirish uchun ekologik cheklavlarga e'tibor berish zarurligini ta'kidlagan. "Ecological Economics: Principles and Applications" - "Ekologik iqtisod: tamoyillari va qo'llanilishi" (Herman Daly va Joshua Farley). Ushbu asarda ekologik iqtisodiyotning nazariyasi va amaliyoti ko'rib chiqilgan. Mualliflar iqtisodiy va ekologik manfaatlarni birlashtirish uchun yangi yondashuvlarni taklif etgan, shu jumladan yopiq sikl iqtisodi va resurslarni boshqarish masalalarini tahlil qilgan. "Steady-State Economics" - "Barqaror iqtisodiyot" (Herman Daly). Olim Dely barqaror iqtisodiy tizimni yaratish zarurligini ta'kidlaydi. U iqtisodiy o'sishni cheklash va resurslardan oqilona foydalanishni taklif etadi, bu esa ekologik manfaatlarni himoya qilishga yordam beradi. "The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone" - "Ruh darajasi: nima uchun tenglik hamma uchun yaxshiroq" (Richard Wilkinson va Kate Pickett). Ushbu ilmiy risolada ijtimoiy tenglik va iqtisodiy farovonlik o'rtasidagi bog'liqlik ko'rib chiqiladi. Mualliflar ijtimoiy adolatning ekologik barqarorlikka ta'sirini tahlil qilib, iqtisodiy manfaatlar va ekologik ehtiyojlar o'rtasida muvozanatga erishish zarurligini ko'rsatadilar. "Capitalism, Socialism and Democracy" - "Kapitalizm, sotsializm va demokratiya" (Joseph Schumpeter). Jozef Shumpeter iqtisodiy

tizimlarning evolyutsiyasini tahlil qilgan. U kapitalizmning ijtimoiy va ekologik jihatlarini o'rtasidagi muvozanatni saqlash zarurligini ta'kidlaydi. "Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things" – "Beshikdan beshikka: Biz narsalarni qanday yaratishimizni qayta tiklanishi" (William McDonough va Michael Braungart). Ushbu kitobda ishlab chiqarish jarayonlarini ekologik jihatdan oqilona tashkil etish taklif etiladi. Mualliflar yopiq sikl iqtisodiy konsepsiyasini rivojlantirib, iqtisodiy va ekologik manfaatlarni birlashtirish yo'llarini ko'rsatadilar. "The Circular Economy: A Wealth of Flows" – "Doiraviy iqtisodiyot: oqimlar boyligi" (Ken Webster). Ushbu ilmiy adabiyotda muallif tomonidan yopiq sikl iqtisodiy tamoyillari va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotchi Ken Webster resurslardan samarali foydalanish orqali iqtisodiy va ekologik manfaatlarni birlashtirish imkoniyatlarini ko'rib chiqadi. Ushbu adabiyotlar iqtisodiy va ekologik manfaatlarni o'rtasidagi muvozanatni saqlashning ahamiyatini ko'rsatadi. Barqaror rivojlanish, ekologik iqtisodiyot, ijtimoiy tenglik va yangi innovatsion yondashuvlar orqali iqtisodiy farovonlikni saqlash bilan birga atrof-muhitni himoya qilish mumkin. Kelajakda ta'lim va texnologik innovatsiyalarni rivojlantirish bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Iqtisodiy manfaatlarni resurslarni ishlab chiqarish, taqsimlash va iste'mol qilish bilan bog'liq ehtiyojlar va maqsadlar yig'indisidir. Ular ham individual, ham jamoaviy manfaatlarni o'z ichiga oladi, ular ijtimoiy kontekstga qarab o'zgarishi mumkin [1]. Ekologik manfaatlarni esa tabiiy muhitni asrash va resurslardan barqaror foydalanish bilan bog'liq. Ular bioxilma-xillikni muhofaza qilish, tabiiy resurslarni boshqarish va atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtirish kabi keng ko'lamli masalalarni qamrab oladi. Mavzuga oid intervyular, fokus-guruhlarida ishlash va anketalar yordamida ijtimoiy fikrni o'rganish orqali sifatli tadqiqot qilish, statistika va analitik usullar yordamida iqtisodiy va ekologik ko'rsatkichlarni tahlil qilish orqali miqdoriy tadqiqot olib borish, iqtisodiy va ekologik ma'lumotlarni birlashtirib, ularning o'zaro ta'sirini o'rganish bilan bog'liq bo'lgan kompleks tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Davlat statistikasi, xalqaro tashkilotlar ma'lumotlari, so'rovnoma natijalari bilan ma'lumotlarni to'plash, to'plangan ma'lumotlar asosida iqtisodiy va ekologik manfaatlarni o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlash hamda iqtisodiy va ekologik manfaatlarni muvozanatlash uchun amaliy qoidalar va strategiyalar ishlab chiqish, tadqiqot jarayonida olingan natijalar asosida umumiy xulosa chiqarish va kelajakdagi tadqiqotlar uchun yangi yo'nalishlarni belgilash mumkin bo'ladi.

Sanoat inqilobi ishlab chiqarish quvvatlarini sezilarli darajada oshirish va iqtisodiy o'sishning boshlang'ich nuqtasiga aylandi. Biroq, u havo va suvning ifloslanishi, o'rmonlarning kesilishi va tabiiy resurslarning kamayishi kabi keng ko'lamli ekologik muammolarga ham olib keldi. Ekologik vaziyatning yomonlashuviga javoban XX asrda ekologik harakatlar paydo bo'la boshladi, ular iqtisodiy rivojlanish jarayonida ekologik manfaatlarni hisobga olish zarurligi haqidagi savollarni ko'tara boshladilar [2].

Tahlil va natijalar. Bugungi kunda barqaror rivojlanish konsepsiyasi qaror qabul qilish jarayonida iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlarining integratsiyasini nazarda tutadi. Bunday yondashuv iqtisodiy va ekologik manfaatlarga qarama-qarshi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi sifatida qarash imkonini beradi. Yopiq siklli iqtisodiyot tizimida chiqindilar qayta ishlanadigan va qayta ishlatiladigan modellarni taklif qiladi, bu esa atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtiradi va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratadi. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini (quyosh, shamol va gidroenergetika) rivojlantirish iqtisodiy va ekologik manfaatlarning muvaffaqiyatli uyg'unlashuviga misol bo'la oladi. Ushbu texnologiyalar nafaqat uglerod chiqindilarini

kamaytirishga yordam beradi, balki biznes uchun yangi ish o'rinlari va imkoniyatlar yaratadi [3]. Ekologik dizayn esa mahsulotlarning hayotiy siklini hisobga olgan holda ishlab chiqishni o'z ichiga oladi, bu esa atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtirish va shu bilan birga iste'molchilarning ehtiyojlarini qondirish imkonini beradi.

Iqtisodiy va ekologik manfaatlarni muvozanatiga erishishning asosiy to'siqlaridan biri qisqa muddatli iqtisodiy foyda olishga intilish bo'lib, u ko'pincha uzoq muddatli ekologik oqibatlarni e'tiborsiz qoldirishga olib keladi. Siyosiy irodaning yetishmasligi va hokimiyatning turli darajalari o'rtasida muvofiqlashtirishning yetishmasligi iqtisodiy va ekologik manfaatlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan tashabbuslarni amalga oshirishni qiyinlashtirishi mumkin. Aholining ta'lim darajasi va barqaror rivojlanishning ahamiyati haqida xabardorligini oshirish iqtisodiy va ekologik manfaatlarni o'rtasidagi muvozanatga bo'lgan ijtimoiy talabni shakllantirishda asosiy rol o'ynovchi omil hisoblanadi [4]. Texnologik innovatsiyalar barqaror rivojlanishga erishish uchun yangi yechimlarni topish imkonini beruvchi o'zgarishlarning katalizatori bo'lishi ehtimoli yuqori. Iqtisodiy va ekologik manfaatlarni o'rtasidagi muvozanat kompleks yondashuvni va jamiyatning barcha qatlamlarining faol ishtirokini talab qiladigan murakkab vazifa hisoblanadi [5]. Faqatgina ushbu manfaatlarni integratsiyalash orqali barqaror rivojlanishga erishsa bo'ladi, bu ham iqtisodiy farovonlikka, ham kelajak avlodlar uchun atrof-muhitni saqlashga yordam beradi.

Xulosa va takliflar. Mavzuni ijtimoiy-falsafiy tahlil qilish jarayonida iqtisodiy va ekologik manfaatlarni muvozanati jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Iqtisodiy manfaatlarni ko'pincha qisqa muddatli foyda olishga qaratilgan bo'lsa, ekologik manfaatlarni esa uzoq muddatli barqarorlik va tabiiy resurslarning saqlanishini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu ikki soha o'rtasidagi muvozanatni topish, ijtimoiy adolat, iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlikni birlashtirishga yordam beradi. Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan, iqtisodiy faoliyatlar ekologik ta'sirlarni hisobga olishi zarur. Buning uchun, ijtimoiy qadriyatlar, axloqiy mas'uliyat va kelajak avlodlarga bo'lgan munosabatni hisobga olish lozim. Iqtisodiy va ekologik manfaatlarni o'rtasidagi to'g'ri muvozanat, jamiyatning farovonligini oshirish va tabiiy muhitni saqlashga xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan xulosalar asosida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Birinchidan, iqtisodiy va ekologik manfaatlarni birlashtiruvchi barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish lozim. Bunda, barqaror energiya manbalaridan foydalanish va resurslarni tejashga qaratilgan loyihalarni qo'llab-quvvatlash muhimdir.

Ikkinchidan, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish lozim. Bunda korxonalar va tashkilotlarga ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga qaratilgan dasturlarni joriy etish kerak bo'ladi. Bu orqali ular o'z faoliyatlarida ekologik xavflarni kamaytirishga va ijtimoiy muammolarni hal qilishga ko'maklashishi mumkin.

Uchinchidan, ta'lim va tarbiya masalasi. Ekologik va iqtisodiy manfaatlarni muvozanatini tushunish uchun ta'lim tizimida yangi dasturlarni joriy etish zarur. Bu o'rinda yosh avlodni ekologik ongli va mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalash juda muhimdir.

To'rtinchidan, innovatsiyalarni rag'batlantirish kerak. Ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik bilan birlashtirishga erishiladi.

Beshinchidan, ommaviy axborot vositalari orqali xabardorlikni oshirish lozim. Ijtimoiy va ekologik masalalar bo'yicha ommaviy axborot vositalarida kengroq ma'lumot berish, bu orqali jamiyatda muvozanatli qarorlar qabul qilish uchun zarur bilimlarni oshirish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Бек, У. Рискованное общество: на пути к другому современному. Москва: Издательство Прогресс, 2006.
2. Giddens, E. Последствия современности. Москва: Издательство Прогресс, 1990.
3. Meynard, K., Xeyl, S. Sustainable development: theory and practice. London: Routledge, 2018.
4. Rifkin, J. Era of Access: New Meaning of Wealth. Москва: Издательство, Alpina Publisher, 2010.
5. Stegmeyer, A., Koster, M. Closed-loop economics: principles and practice. Berlin: Springer, 2019.